

(Historische) bijzonderheden over villa “De Boom”. **Over de huisplaats aan de Oude Deldensestraat en de directe omgeving daarvan**

Leo Leurink

Het hier betreffende pand, in 2009 nog fraai gerestaureerd, is gebouwd om en nabij het jaar 1928 in opdracht van de joodse familie Lievenboom. In 2010 heb ik op verzoek van de huidige bewoners onderzoek gedaan, onder meer naar historische bijzonderheden van de huisplaats en de directe omgeving en naar de bewoners van het pand door de jaren heen.

Het onderzoek over villa “De Boom” en naaste omgeving leverde veel vermeldenswaardige feiten op. Nu er in het volgende nummer van dit blad een artikel van de hand van Annette Evertzen zal verschijnen over de familie Lievenboom, sluit mijn eerdere onderzoek daar goed op aan. Een aantal feiten en bijzonderheden door Annette Evertzen opgetekend, zijn in dit artikel zoveel mogelijk weggelaten om doublures te vermijden.

De huisplaats

Voordat er van enige bebouwing sprake was, bestond het gebied rondom de latere huisplaats van villa “De Boom” voornamelijk uit veen- en heidegronden met in de nabijheid uitlopen van de Bornse Beek. In de directe omgeving hiervan, deel uitmakend van de marke ‘Senderen’, ontstond later als belangrijkste kern het dorp Borne.

Het dorp zelf bestond, in vroeger tijden, uit wat huizen, gelegen rondom de kerk, op een horst. Nabij lag daar de brink, die grensde aan de Meijershof, een bezit van de bisschop van Utrecht. De meeste woeste grond in genoemde marke was gemeenschappelijke grond waar alleen de gewaarde boeren, volgens markerecht, gebruik van mochten maken. Van de heidegronden in die tijd, mede van belang voor de bijenteelt, werden plaggen gestoken. Ze dienden, na vermenging met koe- en schapenmest, als de enige bemesting van de akkers.

De latere huisplaats van villa “De Boom”, lag rond 1928 iets buiten het dorp nabij twee eeuwenoude erven. Dat waren erve ‘het Wensink’, (de Wensinkstraat en de woonwijk ‘t Wensink getuigen er nog van), later bestierd door de ‘Scholtenboer’ en het erf ‘de hof van Knuij’. In de Bornse volksmond spraken men hier van ‘de Knuufshöfte’. De Hofstraat, waarvoor de ‘hof van Knuij’ begin vorige eeuw moest wijken, is er naar vernoemd.

Door enkele uitlopen -door sloten gevoed- van de Bornse Beek, die gedeeltelijk door het dorp liep, was het gebied grenzend aan de huidige Aanslagsweg/Wensinkstraat een gunstige plek om bleekvelden aan te leggen. Hier lag de zogenaamde ‘Oude Bleek’, waar het gelijknamige appartementencomplex “De Oude Bleekweide”, nog aan herinnert. Later kwam verderop de ‘Nieuwe Bleek’, toentertijd nog grenzend aan de huidige huisplaats van de villa.

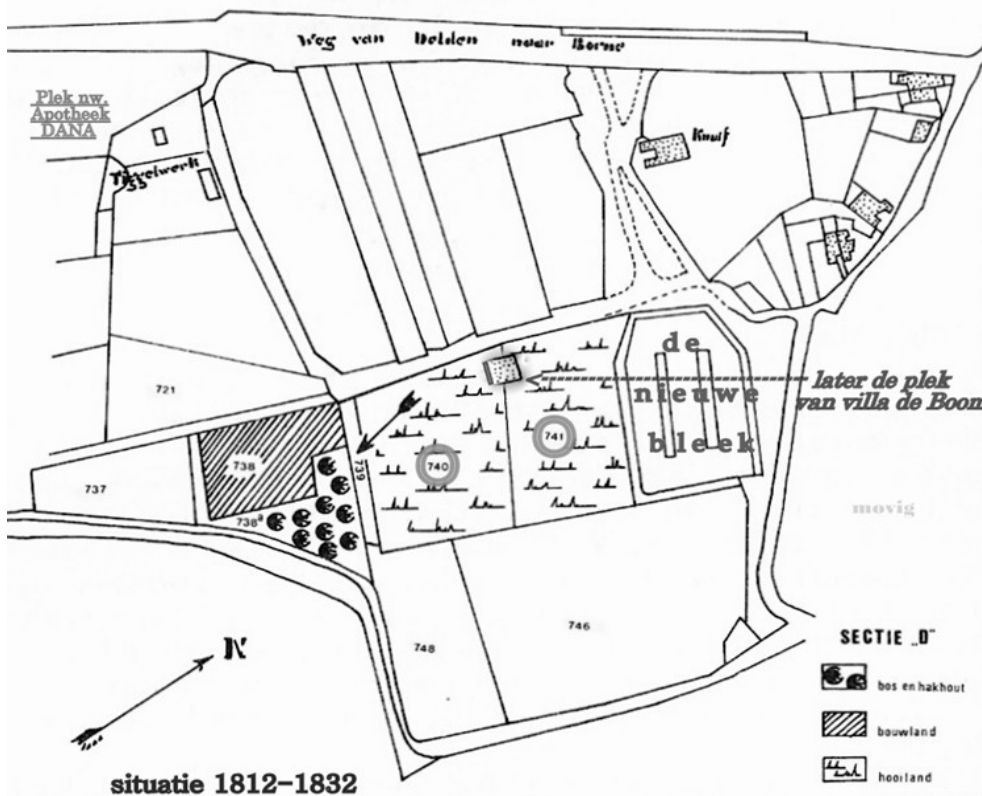
Op de Bornse bleken werd nog tot begin 1900 door de Bornse huiswevers hun geelgetinte linnen op het gras te bleken gelegd en spoelden de Bornse huisvrouwen daar hun wasgoed en besprenkelden het ter plekke tijdens het drogen met een “geetkloemp”, een afgedankte klomp gevuld met water.

Veranderingen rondom de latere huisplaats vanaf de 18^e eeuw

Langzamerhand, in de 18^e eeuw en 19^e eeuw, worden de rondom Borne gelegen veldgronden min of meer in cultuur gebracht of zogenaamd aangeslagen. De Aanslagsweg herinnert daar nog aan. De van oudsher beschermde markegronden worden verdeeld, c.q. verkocht en veranderen geleidelijk in hooi- en bouwland. Door de bevolkingsgroei is er meer landbouwgrond nodig, maar ook een latente behoefte aan meer huizen. Eind 18^e eeuw ontstaan er steenbakkerijen, ook tichelwerken genoemd. Op een steenworp afstand van de latere huisplaats van villa “De Boom” begint Jan Hemmeler in 1813 zijn tichelwerk. Niet lang; de kwaliteit van deze baksteen bleek

*Villa “De Boom”, aan de Oude Deldensestraat 5 na renovatie door de huidige eigenaren/bewoners, de familie Movig-Weekers.
Foto: Leo Leurink.*

Hiernaast de kadastrale kaart met de kadastrale percelen nr. 738 t/m 741, toen nog in eigendom van Willem Chr. Lantman, Borne's eerste burgemeester.

Op het perceel hooiland nr. 740/741, grenzend aan de nieuwe bleek en de Oude Deldensestraat, is rond 1928, villa "De Boom" gebouwd.

geen succes. Dit gebied is nu nog bekend onder de naam 'Tichelkamp'.

Op deze plek, waar later één van de villa's van de textielabrikantenfamilie Spanjaard stond, kwam na de sloop een gezondheidscentrum met de Openbare Bibliotheek. Ook deze panden legden het loodje en thans in 2013 verrijst hier de "Fleminghof", waarin diverse zorgaanbieders ruimte kunnen huren met daarboven appartementen. Hierin zal ook Apotheek Dana zich vestigen, waarvan de huidige bewoonster één der firmanten is.

Met de komst van de Franse overheersers (1795-

De gevelsteen met "De Boom".

1813) verandert er veel in ons land, vooral op bestuurlijk gebied. Door de Franse machthebber wordt een indeling in gemeenten ingevoerd. Zo kreeg Borne in 1811 zijn eerste "maire" (burgemeester) in de persoon van Willem Chr. Lantman. Over hem en zijn familie verschenen eerder in dit blad enkele artikelen. Deze W.C. Lantman "regeerde" Borne van 1811 tot 1844. Hij bezat, onder andere in Borne, diverse percelen grond en op één van zijn percelen verrees later villa "De Boom" (zie ook de kadastrale kaart).

Met de aanleg van de spoorlijn Almelo-Salzbergen via Borne, in 1865, niet ver verwijderd van de huisplaats, vestigt Spanjaard aan de Stationsstraat zijn textielbedrijf. Na de komst van deze spoorweg breidt Borne zich aan deze zijde van het dorp sterk uit. Spanjaard's bedrijf expandeert de jaren daarna. Ook wordt er door hem, begin 1900, een nieuw koetshuis met woning gebouwd aan de Oude Deldensestraat. Het is één van de oudste panden in deze straat. Nu woont de familie Rensink er. Al eerder in 1894 bouwt Rento Hofstede Crull aan de overkant van de huisplaats zijn elektriciteitscentrale. Hij zet Borne op de kaart, want in 1896 bezit Borne als de eerste plattelandsgemeente in Nederland straatverlichting.

In 1901 wordt de Aanslagsweg, de 'Nieuwe bleek' is deels gedempt, doorgetrokken tot aan de toen nieuw aangelegde Hofstraat. Op een perceel grond van de bleekweide, op de hoek van de huidige Bleek en de Oude Deldensestraat, wordt in 1926 een statig pand, het zogenaamde burgemeestershuis gebouwd. Ook aan de Oude Deldensestraat worden rond de twintig jaren meer woningen gebouwd.

Een mezoeza.

Villa "De Boom"

Eén van de huizen, die rond 1928 wordt gebouwd in de Oude Deldensestraat, is die van de joodse familie Lievenboom. Het gezin telde maar liefst tien kinderen. Zes van hen, allen vrijgezel, gaan er wonen. Hun ouders zijn dan al overleden. Het pand krijgt als naam Villa "De Boom". Het pand wordt opgesierd door een gevelsteen met daarin "De Boom". Het is zeer goed mogelijk dat de naam van het pand is afgeleid van hun familienaam of eventueel een zinspeling op de zogenaamde "boom van Jesse". Volgens Jaap Grootenboer, kenner van de Bornse joodse gemeenschap, waren er in het pand indertijd meerdere mezoezim aangebracht. Het zijn tekstkokertjes die volgens traditioneel joods gebruik op deurposten wordt aangebracht. Ze bevatten Hebreeuwse teksten uit Deuteronomium. Het is gebruik om bij binnenkomst van een vertrek, waar een mezoeza op de deurpost is aangebracht, deze te kussen of aan te raken.

De Tweede Wereldoorlog

In de Tweede Wereldoorlog zijn er allerlei voorvallen in en rondom de Oude Deldensestraat. Om een dreigende deportatie als joodse burgers door de Duitse bezetter voor te zijn, verhuizen de Lievenbooms in mei 1940 naar Heemstede. Wel draait de confectiefabriek, gelegen aan de Grotestraat, nog door tot 1942. Kort na de inval van de Duitsers vordert de bezetter het pand en dient het tijdelijk als hoofdkwartier. Ook zetelt in het pand een korte periode de (plaatselijke) landwacht. Daarna, tijdens de afwezigheid van de Lievenboom's, is villa "De Boom" verhuurd aan dokter G. van Blanken, wiens vrouw stewardess was bij de KLM. Dokter Van Blanken, afkomstig uit Delft, zit evenals meer Bornse artsen in het verzet en is medewerker van de groep genaamd Rolls Royce. Dit is een in het westen opererende inlichtingenorganisatie met een Twentse afdeling.

Op 28 februari 1943 worden onder andere de ambtswoning van de burgemeester aan De Bleek en de panden Oude Deldensestraat 28 t/m 32 getroffen door bombardementen. De panden raken behoorlijk beschadigd. Ook het pand van de voormalige elektriciteitscentrale, waar toen de houtdraaijerij van Ter Marsch was gevestigd, wordt getroffen en geheel verwoest. Hierbij komt de heer J. ter Marsch, evenals een drietal andere Bornse inwoners om het leven. De villa en nog een aantal andere panden in de buurt worden, volgens verkregen informatie van oud-buurtbewoner Gerrit van Wezel, door de in de directe nabijheid gevallen bommen, ernstig beschadigd.

In de vroege morgen van 15 februari 1945 vallen landwachters de villa binnen, onderzoeken het pand en arresteren onder andere de daar wonende dokter Van Blanken. De landwacht was getipt door verraders en op de hoogte gebracht van zijn verzetsactiviteiten. Door samenloop van omstandigheden kwam de landwacht er tot overmaat van ramp, tijdens deze actie achter, dat er in het nabij gelegen pand van dokter Panhuysen een vergadering met verzetsmensen van Rolls Royce was belegd. Ook dit pand werd overvallen en in totaal dertien belangrijke mensen uit het verzet werden er die dag in Borne aangehouden. Verder werd onder andere uit de villa een groot deel van de inboedel in beslag genomen. Wonder boven wonder kwamen de meeste gearresteerden binnen drie weken weer vrij. Twee verzetsmensen zaten een tijdje langer vast maar wisten aan het eind van de oorlog toch nog hun vege lijf te redden en herkregen aldus hun felbegeerde vrijheid.

De tijd na de oorlog

Na de bevrijding komen Herman, Lea en Emma Lievenboom op 2 juni 1945 terug in Borne. Als laatste van het gezin overlijdt Emma in 1969 op 92-jarige leeftijd in Borne. Ik neem aan dat zij tot het laatst toe in de villa is blijven wonen.

Wanneer de villa, na het overlijden van Emma, is verkocht is mij niet precies bekend. Wel is bekend dat de familie Fr. C. Rademacher-Rab het pand van de erven Lievenboom heeft gekocht. Professor Dr. Ir. Frits Rademacher, geboren in Den Haag, was eerst employé bij Shell en daarna van 1979-1991 hoogleraar aan de Universiteit Twente.

In 2009 wordt de familie K. Movig-Weekers de nieuwe eigenaar van villa "De Boom". Zij lieten het pand ingrijpend restaureren en bouwden links naast de villa een bijpassende garage, annex berging. Ook de ruimte rond het huis en de tuin, met handhaving van oud geboomte, werden flink onder handen genomen. De huisplaats voorzien van met grind aangebrachte oppritten ligt er weer voorbeeldig bij.

Geraadpleegde bronnen:

- Borne; Textiel en Spanjaard door de jaren.
- De Hof te Borne (1206-2006), 800 jaar geschiedenis van de Hof, de Kerk en het dorp Borne.
- Internetsites, o.a. www.stolpersteine-borne.nl (familiegeschiedenissen).
- Een bijzonder energiek ondernemer, Rento Wolter Hendrik Hofstede Crull (1863-1938).
- Groeten uit Borne (diverse bijzonderheden uit het archief van Borne).
- In Verdrukking, Verzet en Vrijheid, 1940 - 1945, Borne, Bornerbroek, Hertme, Zenderen.
- Kadastrale Atlas Overijssel 1832 - Borne en Weerselo.
- Kiek toch es! Beeldkroniek van Borne en Bornerbroek, Hertme en Zenderen.